

KORNAI JÁNOS HALÁLÁRA

Szomorú ok tesz szükségessé néhány bevezető mondatot Györffy Dóra recenziója elé. Kornai János már nem érthette meg e szöveg megjelenését; 94 éves korában, 2021. október 18-án elhunyt. A bibliográfiai adatok száraz nyelvét használva: alapítása óta a *BUKSZ* kiemelt figyelmet szentelt a világhírű magyar közgazdász munkásságának, amint erről a mellékelt összeállítás tanúskodik. Amint látható, már a lap első, 1989. decemberi számában megjelent Laki Mihály recenziója Kornai akkor publikált kötetéről (*Régi és új ellentmondások és dilemmák*), amit a rá következő évtizedekben nyolc recenzió követett, a mostani a kilencedik a sorban. Két könyvéről (*A szocialista rendszer* és *A gondolat erejével*) a „Tiszteletkör” rovatban összesen 12 szerző írt méltatást. Ezek az értékelések és bírálatok (talán egy, felejtető kivételt leszámítva) mindig érzékeltették a nemzetközileg egyedülállóan elismert, kiemelkedő magyar közgazdász szellemi rangját, ugyanakkor még a közeli munkatársak és tanítványok sem a laudációt tekintették feladatuknak, hanem az ő mércéje szerint törekedtek érdemi elemzést, tárgyilagos kritikát adni. Kornai János olyan korszakban vált tudóssá, a XX. század második felének egyik legnagyobb közgazdászává, amikor a kelet-európai szocializmusok megmerevedni látszó ideje sokak számára nem tűnt alkalmasnak a rendszer elmélyült tudományos vizsgálatára, amelyben az idő – Thomas Mannt idézve – nem látszott választ adni arra, miért legyen valaki hajlandó rendkívüli teljesítményre. Ő éppen erre volt képes, lett légyen szó a szocialista gazdaság elkerülhetetlen kudarcairól, vagy a fő-

áramú közgazdaságtan alapvetőnek gondolt fogyatékoságáról. Szellemi kihívásnak tekintette a világot, amelyben élt, s korlátait csak annyira vette figyelembe, amennyire ez elkerülhetetlen volt ahhoz, hogy munkáját végezni tudja. Megvolt benne az ehhez szükséges intellektuális erő, fegyelem és következetesség, a szellemi innováció és a rendszerben gondolkodás képessége – ezért lett a Harvard professzora (nem említve a sok címet és kitüntetést, amelyet hosszú életében kapott).

A történelem démona azonban még 1990 után is tartogatott érzelmi és szellemi megpróbáltatást a vészorszakot fiatalon átélő, a kommunista hittelt azonosuló, majd abból kiábránduló, azóta „független és patrióta” (Nádas Péter) módon gondolkodó Kornai János számára. Hiába lett optimista a rendszerváltás nyomán, a kínai piacgazdasági átalakulást, amelyben személyesen is fontos szerepet vállalt, nem demokratizálódás követte, hanem a pártállam visszaerősödése, amely immár világhatalomra tör, Magyarországon pedig 2010 óta kiépült az autokrácia orbáni rendszere. Írásainak két utolsó kötetét ezt mutatja be, példát adva a tudós személyes felelősségével való kérlelhetetlen szembenézésre és a gazdasági elemzéssel párosított szilárd, demokratikus, emberi jogi és humanista elkötelezettségre. 2015-ben, a magyarországi U kanyarról szóló tanulmánya végén, a jövő valószínűleg negatív és elképzelhetően pozitív forgatókönyveit szembe-sítve, arra szólított fel: „Ne adjuk fel a reményt!” Nehéz feladat, meg tudunk-e felelni neki?

Madarász Aladár